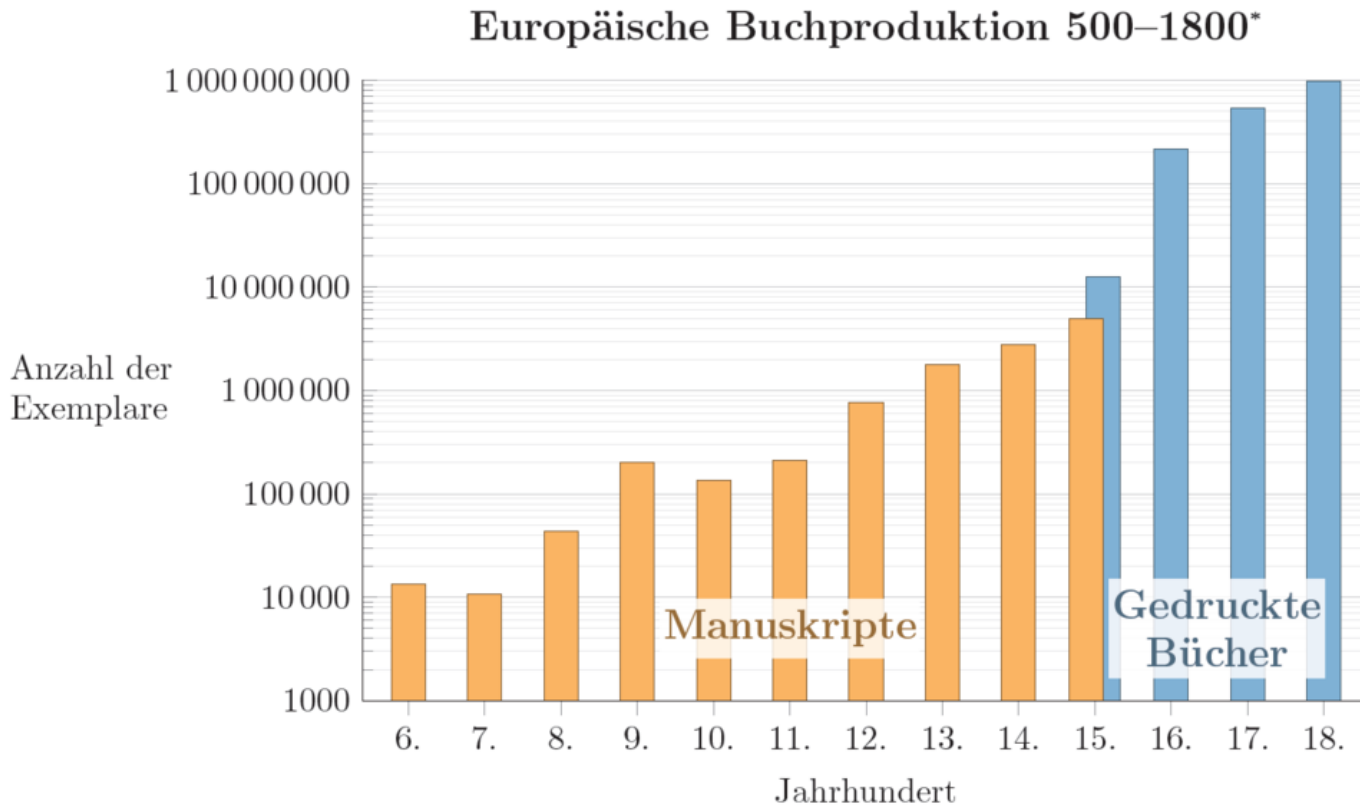

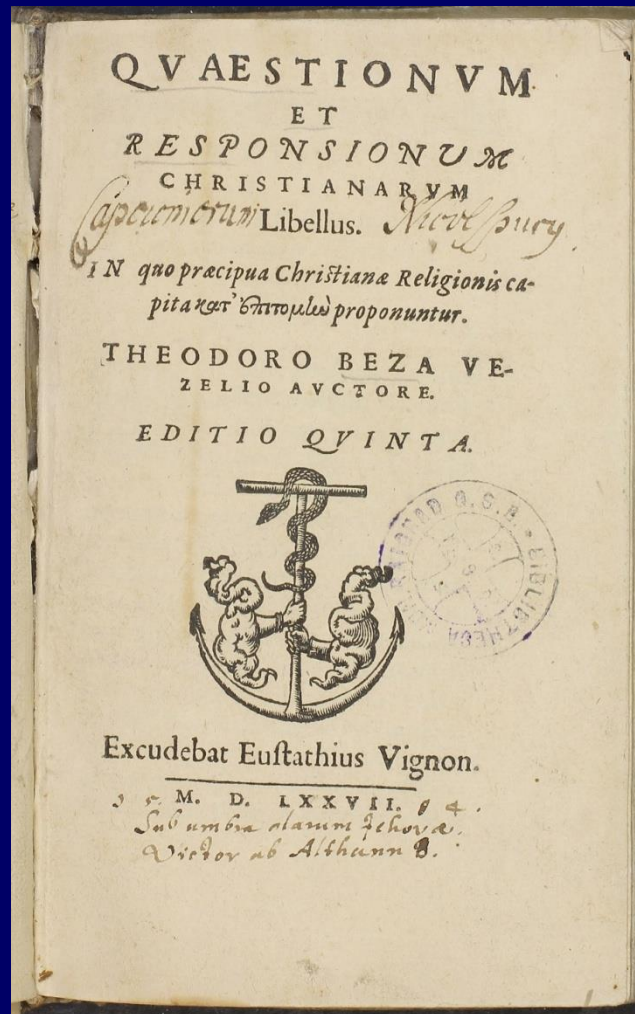
Kniha 18. století

Od konce 15. století nárůst knižní produkce

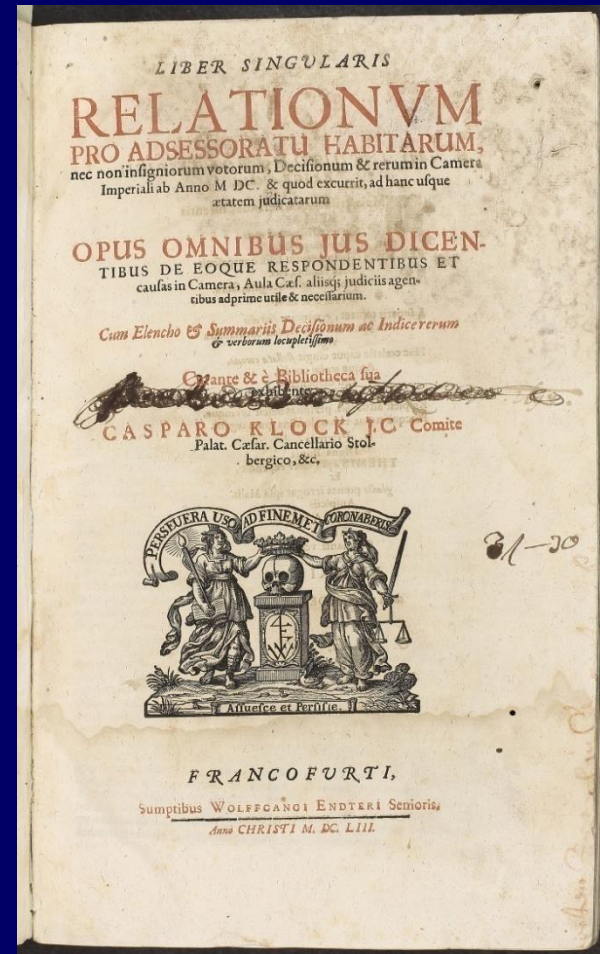
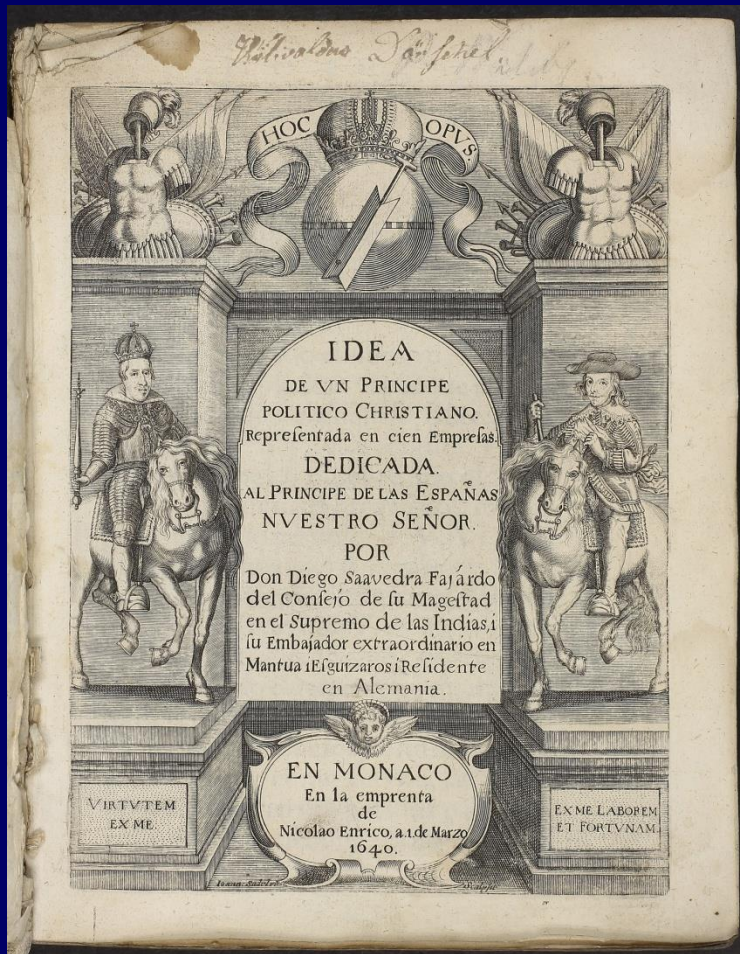
*ohne Südosteuropa (byzantinischer, später osmanischer Bereich) und Russland

Tisky 16. století

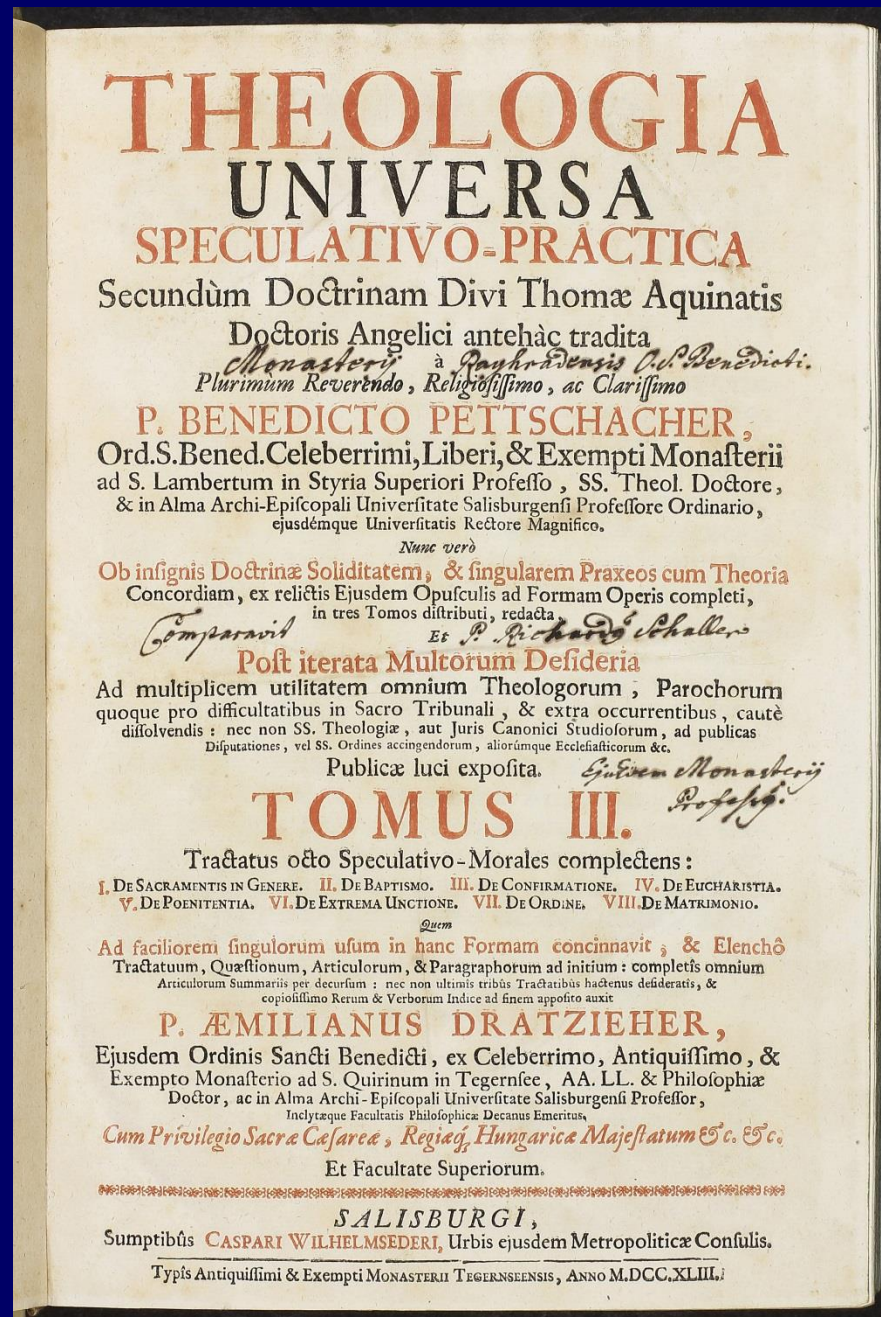
KNIHA 17. STOLETÍ

Výzdoba a úprava knih 18. století

- **Titulní list** velmi obsáhlý, tištěný červeně a černě, častá kombinace druhů a velikostí písma, chronogramy
- **Frontispis**
- **Výzdoba** – vlysy, viněty, typografické ozdůbky
- **Ilustrace** – mědirytiny, dřevořezby v textu (převažují spíš neilustrované knihy)
- **Přílohy** – obrazové, tabulky, genealogické tabulky, ...
- Umělecky nejcennější knihy vycházely ve Francii a Nizozemí

EXLIBRIS

PRÍDEŠTI

PŘÍPÍSEK

PŘEDSÁDKA

TITULNÍ LIST

FRONTISPIS

LEGENDA

MALIŘ

RYTEC

TITUL

SIGNET

DEVISA

IMPRESUM

M. Benjamin Hederichs,
Schol. Hayn. Rect.

Gründliches
Antiquitäten-
LEXICON,

Worinne
die merckwürdigsten Alterthümer der
Juden, Griechen, Römer, Teutschen
und ersten Christen zulänglich
beschrieben,
und mit ihren Auctoribus bewiesen
werden.

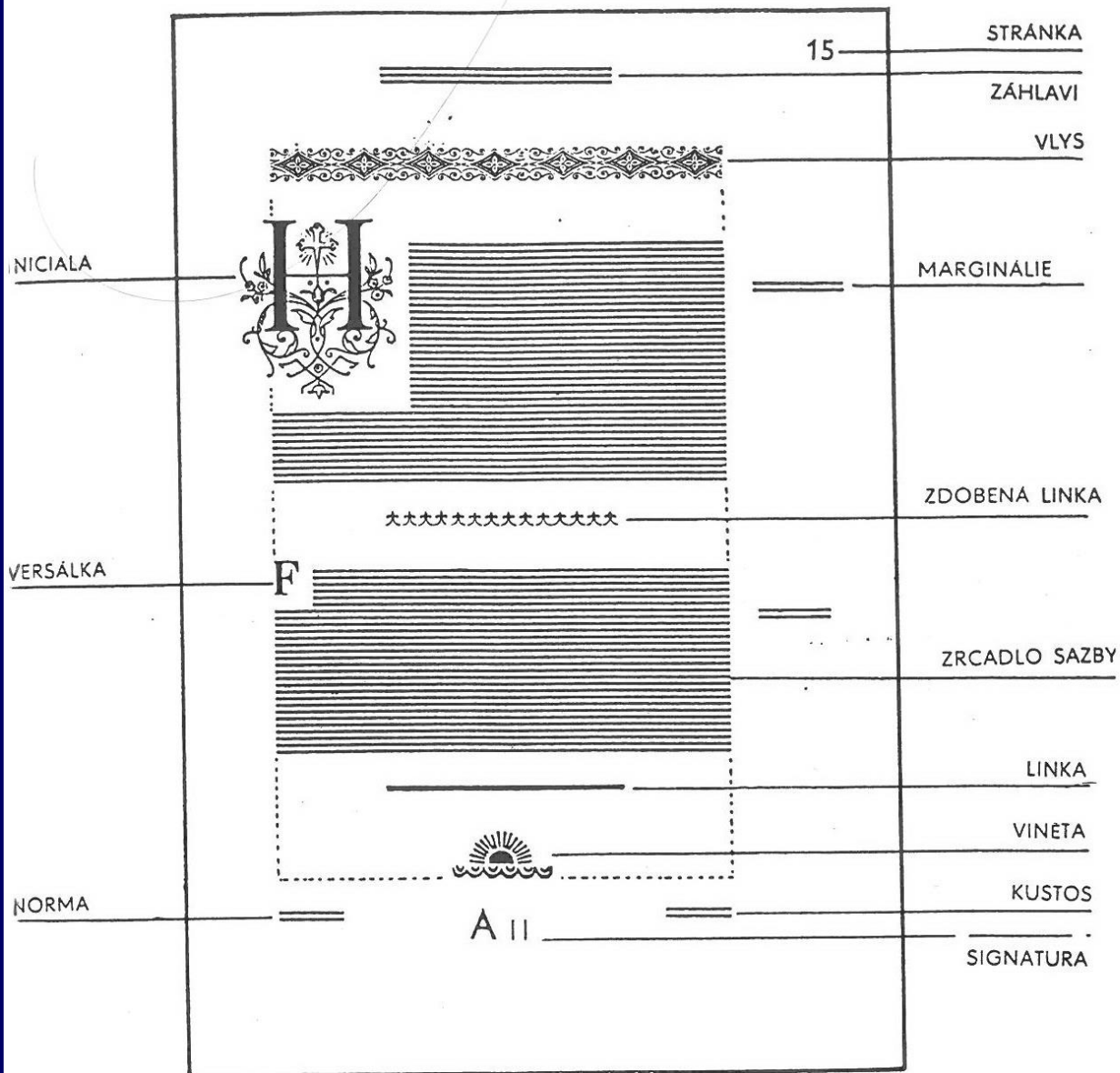

MDCCXLIII

ben Johann Friedrich Gleditsch,
1743.

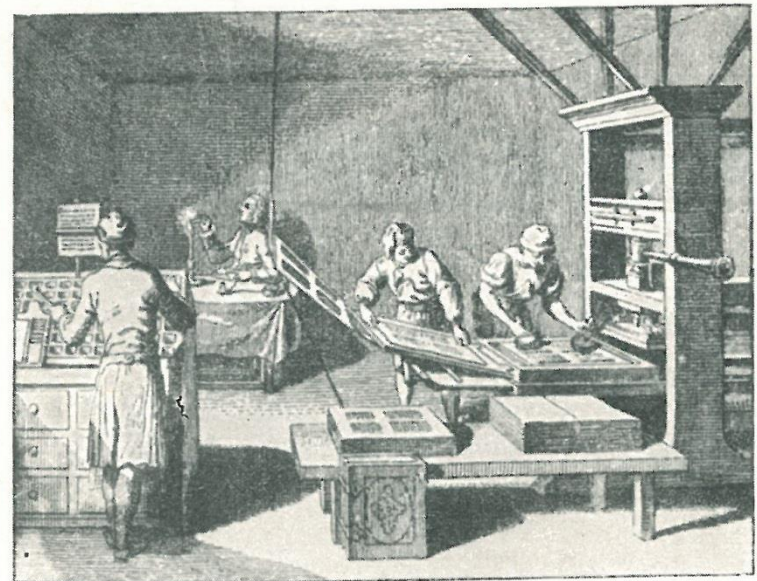
Frontispis a titulní list knihy 18. století

Tiskárny 18. století

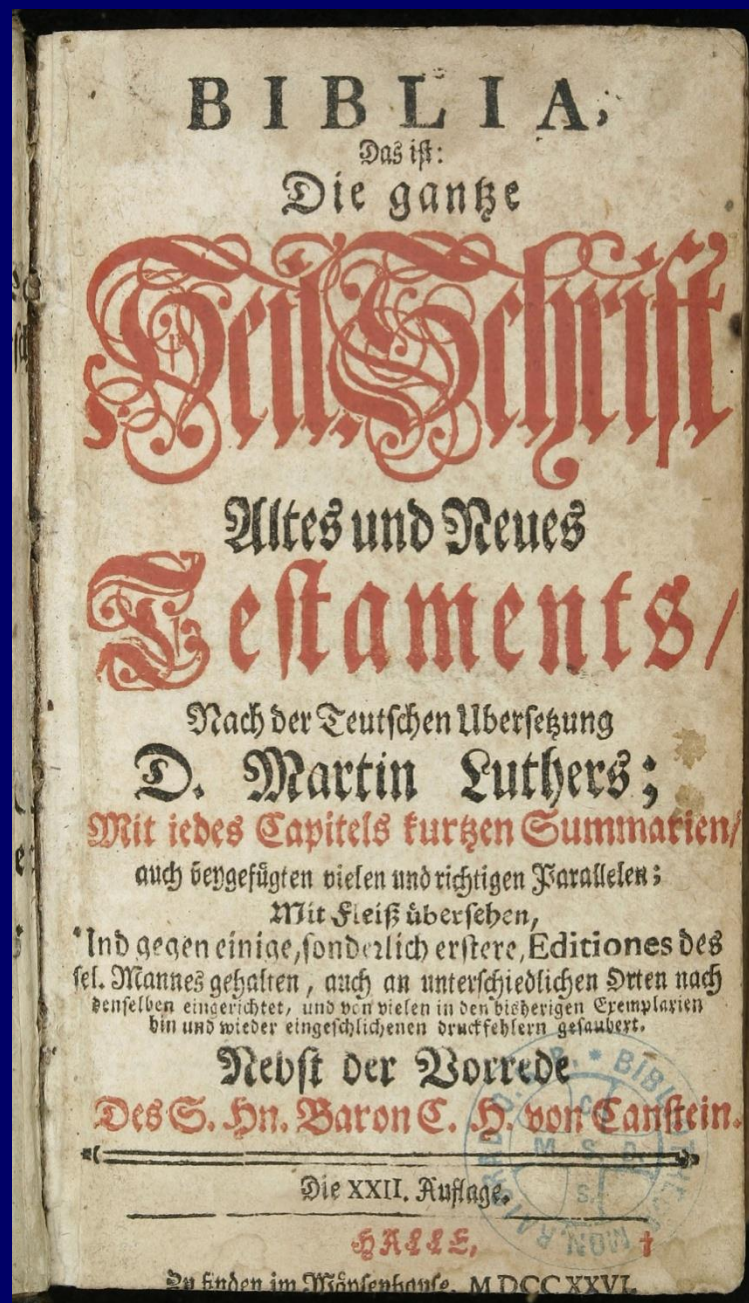
- Organizace tiskárny zůstává až do konce 18. století téměř stejná jako na počátku 16. století
- **Kamenné tiskárny**
- **Mobilní tiskárny**
(nejnutnější zařízení převážené na formanském voze => transport knihy za zákazníkem, tiskárny v místě vojenského ležení, v místě pobytu panovníka)

Tisk 18. století

- 18. století a první polovina 19. století je dobou čtenářů.
- Literatura určuje společenský život, orientovat se v soudobém literárním světě se stává společenskou nezbytností (viz portréty s knihou v ruce).
- povinná školní docházka (Prusko 1717, Habsburská monarchie 1774) => gramotnost => rozšíření čtenářské obce

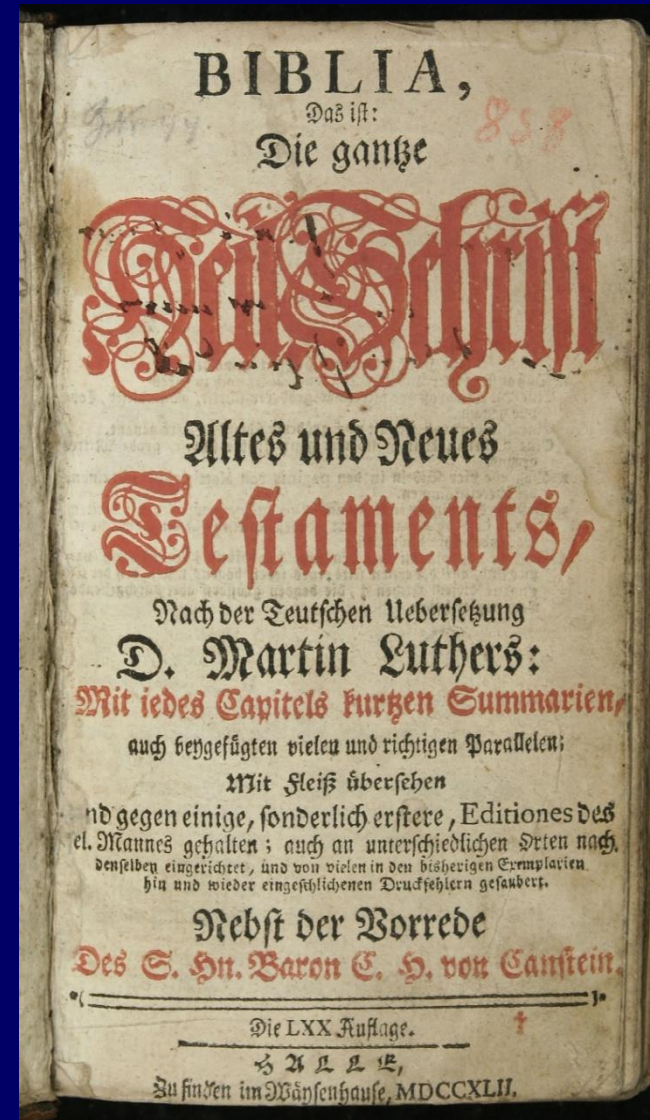
- V průběhu 17. a 18. století se produkce tiskáren rozšířila na světskou literaturu zábavnou i poučnou.
- Domácí autoři nestačili zásobit knižní trh původními spisy, a proto i tato doba sahala ve značné míře k osvědčeným autorům zahraničním, samozřejmě katolickým a zejména jezuitským.
- Tisk **PATISKŮ**
- Spolupráce s kněžími – autoři náboženské literatury, modliteb, kázání, zpěvníky, ale i spisky příležitostné k různým církevním výročím a událostem.
- Obnova úcty českých zemských světců a patronů – vévodil mariánský kult, kult Jana Nepomuckého (1729)
- rozdíl mezi sazbou a úpravou tisků pro vzdělané obecnstvo a lidové publikum
- modlitební knihy, náboženská literatura, drobné poutní modlitby, poučné a zábavné knihy, beletrie, mravoučné povídky, náboženské knihy tištěné na objednávku...
- noviny

- **1781** liberalizace cenzury - Grundregeln zur Bestimmung einer ordentlichen künftigen Bücher-Zensur – Josef II. knižní obchod postavil na úroveň obchodu, tiskaři mohli bez zábran tisknout, mohli vynechat impresum, tzv. Permittitur nebo se neucházet o tisk dovoleného tzv. Admittitur.
- Od roku 1786 směli tiskaři začít tisknout z rukopisu dříve než jim k tomu dala souhlas komise pro cenzuru. Při zákazu díla muselo být ale stažené.
- **1788** knihkupectví spolu s knihtiskem prohlášeno za svobodnou živnost otevřenou i nevyučným subjektům, avšak podléhající dozoru policie.
- Leopold II. – pravidla pro rozšíření absolutní svobody tisku zrušená dekretem ze dne 20.1. 1790 Byly zakázané spisy, které byly zaměřené proti náboženství, mravům, státu nebo panstvu.
- František II. – vydáno obnovené nařízení o cenzuře. Byla určena povinná cenzura ještě před vydáním díla (před posláním do tisku). V březnu 1806 vydal císař nařízení pro knihkupce a antikváře – Ordnung für Buchhändler und Antiquare

Bible a teologické spisy

- Knihy se v průběhu 18. století staly důležitou formou náboženského vzdělávání, prostředek polemik mezi jednotlivými vyznáními.
- patent Karla VI. z 10. prosince 1717 nařizoval v návaznosti na josefinský trestní zákoník stíhání protestantských emisarů a zabavování jimi šířených knih, zpřísněn (15. března 1721) a každoročně obnovován až do poloviny 40. let 18. století. Aby „zlá věc v tomto království vším možným způsobem přetnutá byla a římská katolická samospasitelná víra čistě zachovaná byla“.

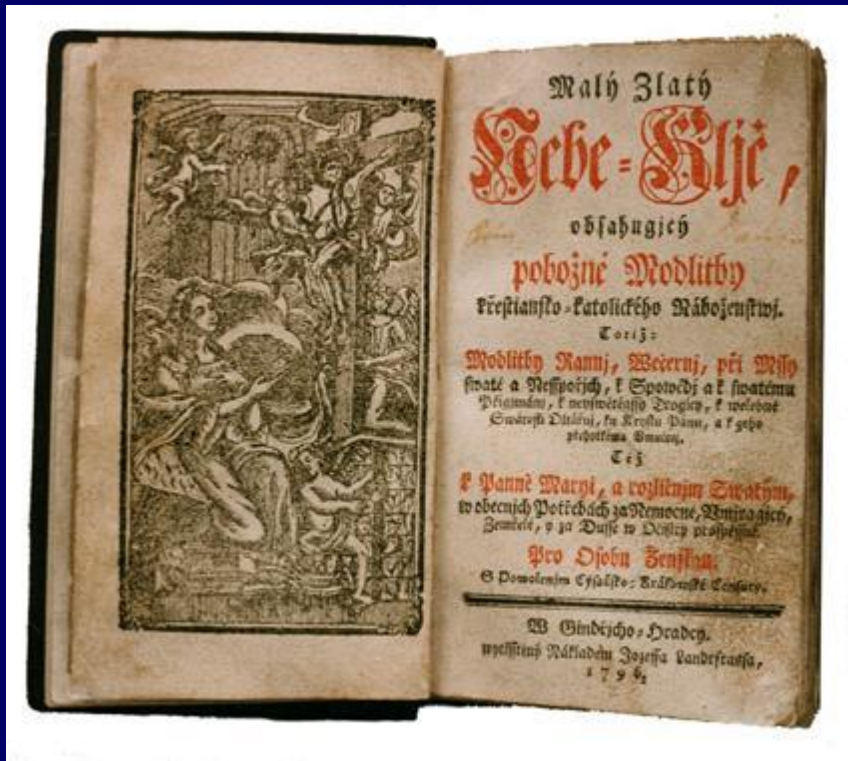

Antonín Koniáš *Klíč kacířské bludy k rozeznávání otvírající, k vykořenění zamykající* (1729) – příručka pro jezuitské cenzory – 1233 závadných titulů

Náboženská literatura a knížky lidového čtení

- představovaly podstatnou část produkce regionálních tiskáren (Náboženské knížky stály podle rozsahu 14–50 krejcarů. Jen objemné Nebeklíče se prodávaly za 1 zlatý. Malý zisk při nízké ceně knih byl vyvažován vysokým počtem výtisků.)
- Nejrozšířenější tisky 17.–18. stol. = modlitební knihy německého kapucína Martina z Kochemu (1634–1712)

Kramářské písně

- Fenomén z pomezí lidové slovesnosti a umělého písemnictví rozvíjející se během 17.–19. století
- Masové rozšíření závislé zcela na knihtisku. Lidové, náboženské, duchovní (čerpají z legend, knížek lidového čtení, kancionálové písně), morální, informativní, ... písně. Reakce na aktuální téma, forma zpráv, komentování událostí (požár, válka, povodeň, politické události, zločiny, vraždy, popravy, robota, pamflety ...). Zpívané na známou melodii
- Kramářské písně odpovídaly způsobu vnímání i úrovni vzdělání širokých lidových vrstev, které byly jejich hlavními konzumenty.
- Přinášely nové informace, ovlivňovaly veřejné mínění, názory a představu lidí o světě.

Kramářské písně

- Kramářské písně od 40. let 17. století do konce 19. století vydávalo v českém prostředí více než 200 tiskáren s předpokládaným nákladem až 1000 kusů u jednoho titulu. Rychlá výroba, nízká cena => nízká úroveň tisku =>
- **Výzdoba:** titulní strana s vinětou či dřevořezem, který byl narativní a spíše reklamní než ilustrační (řada dřevořezů stejných).
- Typický formát **šestnácterka**
- Kramářské písně se tiskly v tiskárnách malých i větších městech. Zvláště pro menší dílny s technicky omezeným zařízením znamenaly kramářské písničky, modlitby a knížky lidového čtení, vedle úředních formulářů, letáků, oznámení a náboženské literatury, důležitou, často převažující složku produkce.
- Více info + databáze kramářských tisků <http://dbase.aipberoun.cz/spalicek/>

Kramářské písně

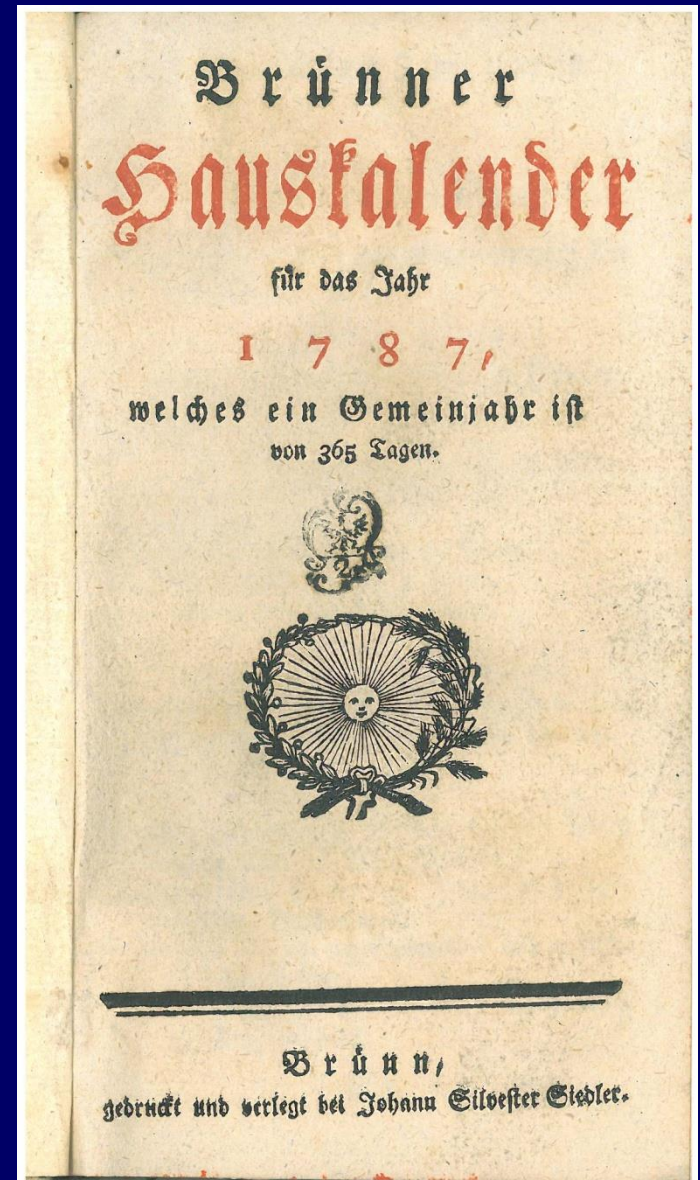
Píseň o pánech Francích,
Wšem sedlákům na věčnou památku
wěnuge Wassek.

Kalendáře

- První tištěné kalendáře byly nástěnné.
- Kalendáře se někdy připojovaly k bohoslužebným knihám. Pravidla o pouštění krve během 16. století z kalendářů vymizela.
- Kalendář býval sestaven na rok, někdy prokládán volnými listy k zápiskům.
- Kalendáře se od počátku 17. století prodávaly na jarmarcích a trzích.
- První kalendáře byly pro přehlednost tištěny dvoubarevně, mívaly na okraji ozdobné linky nebo v čele dřevořez Krista s novoročním blahopřáním. Od konce 18. století obsahují kalendáře i část poučnou a zábavnou.

Encyklopedie

M. Benjamin Hederichs,
Schol. Hayn. Rect.

Gründliches

Antiquitäten- LEXICON,

Worinne

die merckwürdigsten Alterthümer der
Juden, Griechen, Römer, Teutschen
und ersten Christen zulänglich
beschrieben,
und mit ihren Auctoribus bewiesen
werden.

1743

bey Johann Friedrich Gleditsch,

1743.

Großes vollständiges

UNIVERSAL LEXICON

Aller Wissenschaften und Künste,
Welche hithero durch menschlichen Verstand und Wit
erfunden und verbessert worden.

Darinnen so wohl die Geographisch-Politische

Beschreibung des Erd-Kreyßes, nach allen Monarchien, Kay-
serthümern, Königreichen, Fürstenthümern, Republicken, freyen Herrschaften
Ländern, Städten, See-Häfen, Festungen, Schloßern, Flecken, Aemtern, Klöstern, Gebürgen,
Pässen, Wäldern, Meeren, Seen, Inseln, Flüßen und Canälen; Sammt der natürlichen Abhandlung
von dem Reiche der Natur, nach allen himmlischen, luftigen, feurigen, wässrigen und irdischen Cörpern, und allen
hierinnen befindlichen Gestirnen, Planeten, Thieren, Pflanzgen, Metallen, Mineralien,
Eislen und Steinen zc.

Als auch eine ausführliche Historisch- Genealogische Nachricht von denen Durchlauchten
und berühmtesten Geschlechtern in der Welt:

Den Leben und Thaten derer Kayser, Könige, Chur- Fürsten
und Fürsten, großer Helben, Staats- Minister, Kriegs- Obersten zu
Wasser und zu Lande, denen vornehmsten geist- und weltlichen
Ritter- Orden zc.

Ingleichen von allen Staats- Kriegs- Rechts- Policz- und Haushaltungs-
Geschäften des adelichen und bürgerlichen Standes, der Kaufmannschaft, Handthierungen,
Künste und Gewerbe, ihren Innungen, Kunstern und Gebräuchen, Schiff- Fahrten, Jagden,
Fischereyen, Berg- Wein- Acker- Bau und Viehzucht zc.

Wie nicht weniger die vollige Vorstellung aller in denen Kirchen- Geschichten berühmten
Alt- Väter, Propheten, Apostel, Päpste, Cardinäle, Bischöffe, Prälaten und
Gottesgelehrten, wie auch Concilien, Synoden, Orden, Wallfahrten, Verfolgungen der Kirchen,
Martyren, Heiligen, Eccler und Keger aller Zeiten und Länder;

Endlich auch ein vollkommener Inbegriff der allergelehrtesten Männer, berühmter Universitäten,
Academien, Societäten und der von ihnen gemachten Entdeckungen: Ferner der Mythologie, Alterthümer,
Witz- Wissenschaft, Philosophie, Mathematik, Ethologie, Jurisprudenz und Medicin, wie auch aller freyen und
mechanischen Künste, sammt der Erklärung aller darinnen vorkommenden Kunst-
Wörter u. s. f. enthalten ist.

Mit Hoher Potentaten allergnädigsten Privilegiis.

Sechs und Dreyßigster Band Schwe - Senc.

Leipzig und Halle,

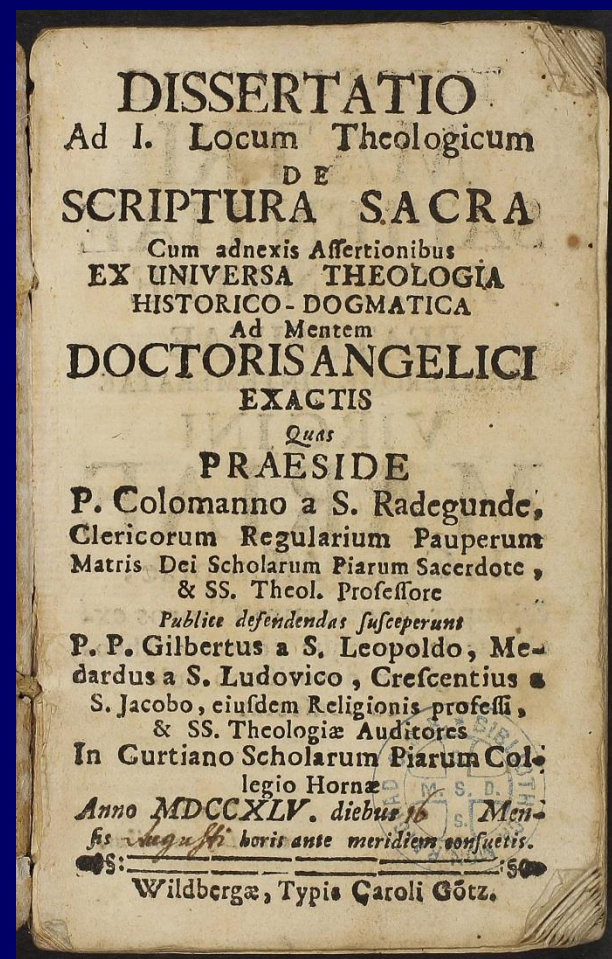
Verlegt Johann Heinrich Sedler.

1743.

Akademické spisy - Disertace

- Vědecké pojednání vydané za účelem dosažení akademické doktorské hodnosti nebo k získání absolutoria na církevních učilištích benediktinů, cisterciáků, premonstrátů apod.
- Obhajoba se konala veřejně v latinském jazyce.
- Od 80. let 16. stol až do 2. poloviny 19. století byly teze šířeny formou brožovaných příležitostných tisků. Protože obhajoby mívaly hromadný charakter, byly teze tištěny dohromady – shodná úprava, někdy se jen vyměnil odstavec se jménem uchazeče.
- Mezi 1. třetinou 17. století a 2. polovinou 18. století byly teze disertací publikovány také v podobě uměleckého grafického listu. Někdy si movitější uchazeči nechávali vytisknout svoji tezi v nákladnějším provedení

ÚŘEDNÍ TISKOPISY, DEKRETY

Knihy obsahující rozhodnutí, úřední opatření,
nařízení, snesení sněmů apod.

Tiskaři v Čechách v 17. a 18. století

- Praha – Karel Jan Hraba (tiskárna v Praze od 1714), Karel František Rosenmüller (od 1705 vlastnil tiskárnu na Uhelném trhu), Karel Arnolt, Jiří Laboun (tiskárna v Karlově koleji od 1688–1769), Jiří Černý z Černého Mostu (Jiří Nigrin), František Jeřábek, Fischer ...
- 1751 otvírá **Václav Jan Krabat** první písmolijnu v Praze, 1794 pražská Krabatova písmolijna zavedla u antikvy česká diakritická znaménka

- **Jezuitská tiskárna** – Pražská veleslavínská knihtiskárna byla darována dekretem Ferdinanda II. 27. května 1621 jezuitům. Ti ji ale obratem prodali Juditě Bylinové a teprve roku 1635 založili vlastní tiskárnu, do níž později v dražbě přikoupili část vybavení původní melantrišsko-veleslavínské tiskárny. Od 40. let se jezuité orientují na typografická díla - překlady, náboženské texty. Od roku 1656 sídlila tiskárna trvale v Klementinu. =>
- **Tiskárna Karlo-Ferdinandovy university nebo Klementinská tiskárna.** Byla v ní 1677–1715 vydána Svatováclavská bible. Tiskárna najímána – např. 1654 Janu Krausovi. Tiskárna sloužila nejen zájmům jezuitského řádu, ale celé univerzity. Po zrušení jezuitského řádu tiskl faktor Jan Adam Hagen, 1776 se stala tato tiskárna majetkem **normální školy**, jejím správcem byl faktor Fr. Tomsa, který si získal zásluhy o zdokonalení knižního písma.

- **Tiskárna normální školy v Praze** – Nástupce Klementinské tiskárny, která v květnu 1776 přešla pod správu zemské komise normálních škol (spojitost s všeobecným školním řádem z roku 1774)
- **Arcibiskupská tiskárna** – založil ji 1630 kardinál Harrach při arcibiskupském semináři v Králově dvoře v Praze u Prašné brány. Sloužila potřebám kněžského semináře. V druhé polovině 17. století bývala nazývána arcibiskupskou tiskárnou u sv. Benedikta v koleji sv. Norberta.

Knihhtisk v Brně a na Moravě v 18. století

- Produkce tiskáren na Moravě byla od 17. století až do konce 18. století silně poznamenaná protireformací a přísnou církevní cenzurou.
- **Centra tisku na Moravě:** Brno, Olomouc
- Brněnští tiskaři, nakladatelé a stacionární knihkupci opírali svoji pozici na knižním trhu Moravy a Slezska o síť distributorů. Upevňovali tak místo Brna jako centra knižního obchodu v zemi.
- V Olomouci, církevním centru země, byl v 17. století soustředěn knihtisk, působila tu univerzita a duchovní potenciál prostředí rozšiřovalo početné kněžstvo spojené s biskupstvím a kláštery.
- V Brně jako sídle zemské administrativy a soudnictví se shromažďovalo úřednictvo, působili tu právníci, usídlovala šlechta a přijížděli ti, kdo měli co činit s úřady a obchodem.
- Další centra: Mikulov, Znojmo, Klášterní Louka u Olomouce

František Ignác Sinapi (zemř. 1702)

- Do Brna přichází v roce 1688
- Faktor tiskárny Anny Kamenické v Praze, kde se mu naskytla příležitost koupit z pozůstalosti tiskárnu Jana Arnolda, a tak se osamostatnil.
- Díky silné pražské konkurenci odchází do Brna
- Sinapi zařadil do své produkce sněmovní tisky, kalendáře, drobnější tisky náboženské povahy, získal privilegium na tisk usnesení zemských sněmů a tisk modlitebních knih. Tiskl oblíbené Nebeklíče a Štěpné zahrádky Martina z Kochemu
- Dochovalo se téměř 120 jeho tisků, z nich 26 českých.
- K jeho nejlepším tiskům patřila Agenda olomoucké diecéze z 1694 s četnými mědiryty a typografickou dokonalostí vynikající Práva městská Pavla Kristiána z Koldína z roku 1701, která vyšla jen česky.

Jan František Svoboda a tiskárna rodiny Svobodovy

- Po smrti Sinapiho v roce 1702 Sinapi přešla tiskárna na vdovu **Marii Alžbětu Sinapiovou** a vedení tiskárny se ujal **Jan František Svoboda**, za něhož se Marie Alžběta 1706 provdala.
- Roční produkce tiskárny se pohybovala mezi 24 až 52 tituly. Roku 1710 bylo obnoveno privilegium na modlitební knihy, Rajskou růži, Lůžko duchovní a Pět červených korálů. 1709 privilegium na tisk školních knih
- Úroveň tisků klesá, převažují drobné tisky, často na objednávku klášterů či pobožných bratrstev, písničky, modlitby, oslavné i smuteční tisky, např. k úmrtí císaře Leopolda I.

- Od úmrtí Jana Františka Svobody v roce 1717 pracovala tiskárna za vedení faktora **Karla Götze**
- V roce 1718 tiskárnu převzal bratr **Jakub Maxmilián Svoboda**, který se oženil s bratrovou nevlastní dcerou Marií Barborou Sinapiovou
- Převážnou část produkce tvořily drobné tisky, k nimž patřily i spisy bratrstev a spolků z Brna i širšího okolí, které zaručovaly úplný odbyt nákladu. Od roku 1727 tiskne oratoria a operní libreta
- V roce 1719 založena filiálka tiskárny ve Znojmě (Jan Václav Svoboda)
- Jakub Maxmilián Svoboda umírá v 50 letech a vedení tiskárny se v roce 1736 ujala vdova **Marie Barbora Svobodová** za pomoci faktora Leopolda Mitheského (do 1739), Antonína Jana Preisse (1742-1743) a Václava Lenharta (1743-1753).
- Jakub Maxmilián Svoboda odkázal tiskárnu svému nezletilému synovi **Emanuelu Antonínu**, který se jí po svém vyučení ujal jako privilegovaný impresor.
- Tiskárna sídlila na dnešní Orlí ulici číslo 6.
- Když Emanuel Antonín Svoboda ve svých 44 letech zemřel, zůstala v čele podniku vdova **Terezie Františka Svobodová** za pomoci faktora **Jana Silvestra Siedlera**, kterému v roce 1784 tiskárnu prodala.

Jan Silvestr Siedler

- **Jan Silvestr Siedler** se ještě za života Emanuela Antonína Svobody stal společníkem firmy, kterou později koupil za 12 600 zlatých.
- Siedler se vyučil u Jana Karla Hraby.
- Skladba produkovaných tisků zůstala stejná – od roku 1785 přistupuje k tištěným usnesením sněmů, katalogům a drobnější duchovní literatuře ještě každoročně vydávaný úřední schematismus pro Moravu a Slezsko.
- Tiskárna již koncem 70 let ztratila monopolní postavení.
- V roce 1798 byla tiskárna převedena na syna Františka Karla Siedlera, který byl tiskárnu v roce 1805 nucen prodat **Janu Jiřímu Gastlovi**

Josef Jiří Trassler (1759–1816)

- 2. května 1786 se v Brně usadil **Josef Jiří Trassler (1759–1816)**, který se využil u Jahna a T. E. Trattnera ve Vídni
- Faktorem Hirnleovy tiskárny v Olomouci
- První tiskárnu založil v Opavě, kde roku 1780 koupil tiskárnu Josefa Gabriela
- Do Brna přišel již jako zámožný podnikatel – bohatství založil na patisku cizích knih, dovedl si opatřit finance i předplatitele. Dokázal ve velkém nákladu vydávat rychle a levně rozsáhlá díla.
- Tiskárnu, písmolijnu a později i obchod měl v dietrichsteinském domě na Zelném trhu.
- Tiskárna prosperovala i díky tisku patisků
- Z Trasslerovy tiskárny vycházela především rozsáhlá **encyklopedická díla**, jako byla 127 svazková Ökonomische Encyklopädie od J. G. Krünitze, všeobecné dějiny přírody ve 49 svazcích od G. Buffona, Allgemeine Weltgeschichte – W. Guthrie a J. Gray, Grosse Erdbeschreibung od A. F. Buschinga ...
- Noviny: Allgemeines europäisches Journal (1794–1798), Patriotisches Tageblatt, Hesperus, Mährischer Wanderer (1809–1852).

Johann Baptista Trassler (1787–1844)

- Po smrti Josefa Jiřího Trasslera se ujal vedení firmy jeho syn **Johann Baptista Trassler (1787–1844)**, který tiskárnu dále zveleboval, spolu s ním i druhý syn Adolf Trassler.
- V roce 1824 pořídil k 60 tiskařským lisům první litografický lis.
- Zaměření tiskárny na vědeckou a uměleckou literaturu.
- Pokračovatelé: **Rudolf Rohrer (1805–1838)**, **Rudolf Maria Rohrer (1838–1914)**

Josef František Neumann

- V roce 1751 byla v Brně založena tiskárna **Františka Josefa Neumanna**, který dostal privilegium k tisku hebrejských knih na dobu 10 let.
- Když Neumann v roce 1760 zemřel, přemístila vdova **Anna Františka Neumannová** tiskárnu do Mikulova, odkud přišla zpět do Brna v roce 1779. To však již byla tiskárna německá a jejím majitelem se stal vnuk **Josef František Neumann** pro německou část a syn **Josef Karel Neumann** pro hebrejskou část.
- V roce 1815 koupil německo-latinskou tiskárnu **Jan Nepomuk Gastl** a hebrejskou v roce 1816 Moravsko-slezská hospodářská společnost.

Olomouc

Olomoucký tisk v 17. století

- Po Bílé hoře 1621–1689 ponechal kardinál z Ditrichštejna v Olomouci jedinou katolickou tiskárnu a mimo Olomouc nesměla být žádná tiskárna.
- Na nátlak Ditrichštejna muselo město tiskárnu prodat knihtiskaři **Mikuláši Hradeckému**, který ji vedl ve svém majetku až do své smrti v roce 1652. Za své zásluhy o katolický tisk obdržel přídomek z Kružnavy.
- Jeho vdova **Dorota Hradečná z Kružnavy** vedla tiskárnu pomocí faktora **Jindřicha Víta Ettelia** (Ertla, Ertela), který ji jako 90letou pojal v roce 1654 za manželku.
- V roce 1660 Dorota Hradečná z Kružnavy zemřela a **J. V. Ettelius** se oženil podruhé.
- Zemřel 1668 a jeho vdova Anna Alžběta Ettelová se vdala za faktora **Jana Josefa Kyliána** v roce 1673.
- Jan Josef Kilián vedl tiskárnu v Olomouci do roku 1703 a počátkem roku 1704 odstoupil ji svému zeti **Ignátu Rosenburgovi**, pražském obchodníku s uměleckými předměty.

Jan Adam Avinger

- V roce 1709 vypukl v Olomouci požár, který zničil i tiskárnu **Ignáta Rosenburga**, teprve po dvou letech mohl otevřít novou tiskárnu
- V roce 1715 Ignát Rosenburg umírá
- Jeho tiskárnu vedl faktor **J. V. Schindler** a když mu císař Karel VI. povolil tiskárnu v Opavě opustil v roce 1717 tiskárnu Ignáta Rosenburga a její vedení převzal **Jan Adam Avinger**.
- Aviger působil v tiskárně od roku 1715, kdy v čele tiskárny stála vdova Anna Eliška Rosenburgová, kterou si 1718 vzal.
- Nový požár v Olomouci zničil znovu tiskárnu J.A. Avingera a ten zadlužený ji prodal městu za 15 585 zlatých a vedl jí jako faktor.

Městská tiskárna

- Snaha městské rady udržet v Olomouci tiskařské řemeslo, které Jan Adam Auinger od 1718 ohrožoval dluhy => rada dohlížela na provoz, 1724 tiskárnu město odkoupilo => TYPIS OLOMUCENSIBUS
- Za odborný provoz odpovídali tiskaři/faktoři
- 1732 tiskárnu odkoupil František Antonín Hirnle

František Hirnle (1697–1758)

- olomoucký tiskař v letech 1732–1758
- pocházel z Prahy, kde působil jako faktor v Tiskárně jezuitské
- Z Prahy do Olomouce pravděpodobně odchází roku 1720
- 1732 přijat do městské tiskárny, kde působil jako faktor
- 1732 odkupuje od města tiskárnu
- 1749 privilegium k bezkonkurenčnímu tisku evangelií a kalendářů
- Pro tiskárnu nakoupil nové sady písma, iniciál, vinět. Spolupracoval s mědirytcí.
- Díky němu se již v 50. letech objevuje v tiscích rokoková výzdoba

Josefa Terezie Hirnleová (1714–1798)

- Tiskařka v Olomouci, samostatně činná v letech 1760–1797
- Manžel tiskař František Antonín Hirnle, dcera Antonie Terezie (manželka tiskaře Josefa Antonína Škarnicla)
- Tiskárnu vedla po smrti svého manžela za pomoci faktorů – Martin František Karlecký (činný 1760–1772), Josef František Loserth (činný 1772–1797)
- Produkce tiskárny za F.A. Hirnleho a J.T. Hirnleové (ca 600 publikací): kramářské písně, praktická literatura, knížky lidového čtení, díla jezuitských autorů, kázání, modlitební knihy, liturgické příručky, ...

Josef Antonín Škarnicl

- V roce 1756 se oženil s Antonií Terezií Hirnleovou (nar. 1730)
- v tiskárně od roku 1754 zaměstnán jako tovaryš, 1758–1759 jako faktor
- 1759 založil tiskárnu ve Skalici
- 1761 prodává olomouckou tiskárnu Josefě Terezii Hirnleové
- 1798 se vrací do Olomouce
- 1801 předává tiskárnu synovi Antonínu Alexandru Škarniclovi

Evropské tiskárny v 18. století

- **Vídeň**
- Johannes van Ghelen (1645–1721)
- **Leopold Johann Kaliwoda**
- **Johann Thomas von Trattner (1717–1798)**
- **Joseph Lorenz Kurzbeck** – s oblibou se věnoval tisku cizojazyčných knih, dostal za to šlechtický predikát a roku 1775 jeho dílna od Josefa II. titul privilegované ilyrsko-orientální dvorní tiskárny.
- **Artaria** – nakladatelství a knihkupectví založené 1765 v Mohuči, mezi 1766-1931 sídlící ve Vídni. Firmu založil Carlo Artaria (1747-1808) se svými synovci.

- **Německo**

- Johann Friedrich Cotta – zprvu vedl rodinné knihkupectví v Tübingen, později je přenesl do Stuttgartu.

- **Lipsko**

- Johann Gottlob Immanuel Breitkopf – vyniká, zdokonalil otcovu dílnu, zjednodušil a zlepšil tisk not, pokoušel se o zdokonalení mědirytu a tisku z desek
- Johann Friedrich Gleditsch – založil 1693 nakladatelskou firmu, která se dlouho držela pod jeho jménem. Teprve roku 1831 koupil F. A. Brockhaus, co zbylo u dědiců z Gleditschova nákladu.
- Moritz Georg Weidmann – tiskárna založená 1682
- Georg Joachim Göschen – vydal Goethova, Schillerova, Wielandova a Klopstockova díla.

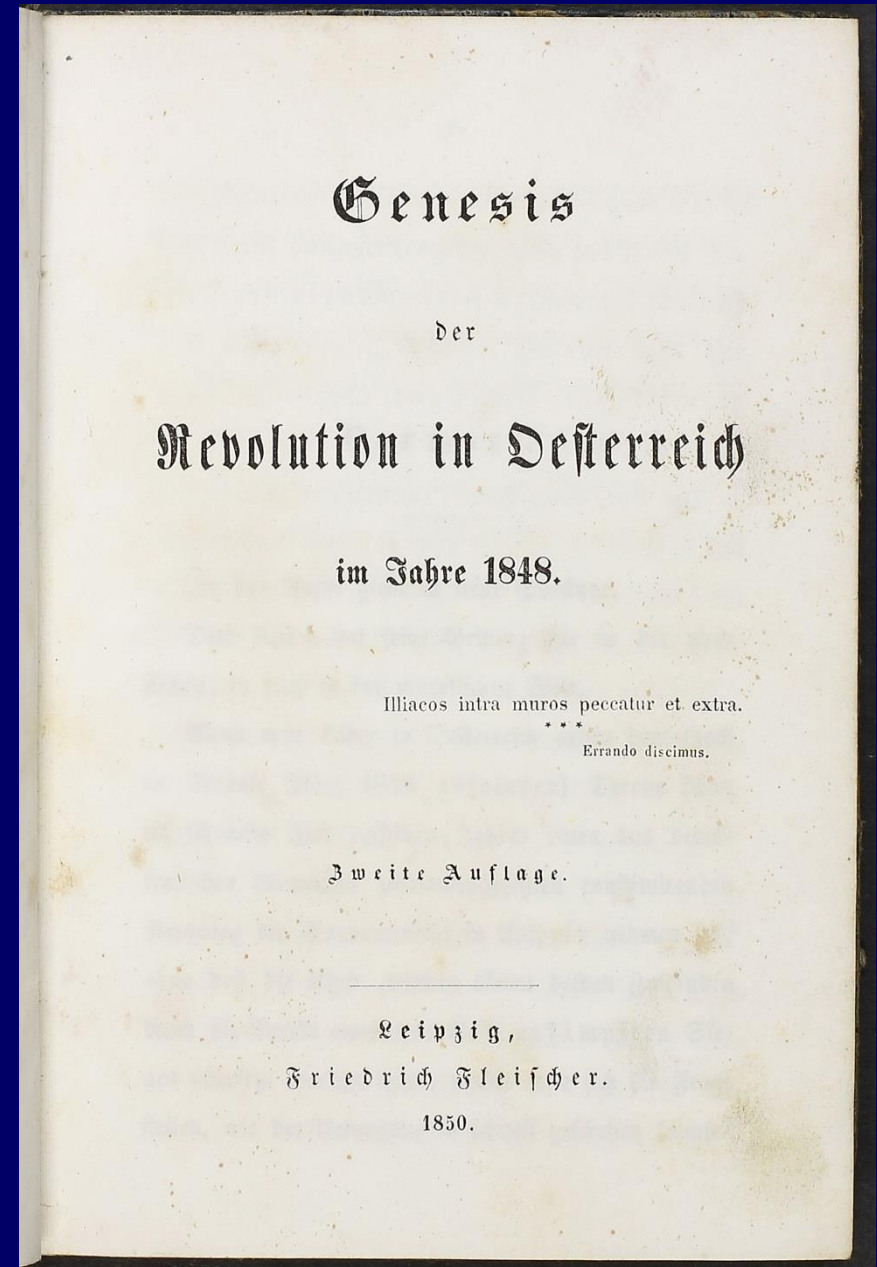
- **Berlín**

- Georg Jacob Decker st. – pocházel z basilejské tiskařské rodiny. Roku 1755 vyženal v Berlíně tiskárnu Jeana Grynaea. Později se stal dvorním tiskařem, připojil ke své dílně i slévárnu písma
- Christian Friedrich Voos

- **Francie**
- 1736 zakládá Pierre Simon Fournier (1712–1768) svou slavnou pařížskou písmolijnu – vydal základní dílo Manuel de Typographie ve dvou svazcích v letech 1764–1766
- Didotové – Francois Didot (1689–1757) , Pierre Didot st. (1761–1853), Firmin Didot (1764–1836)
- Francois Didot přichází do Paříže, založil tam v roce 1713 tiskárnu, knihkupectví
- 1780 vrcholí dílo Francoise Ambroise Didota (1730–1804), člena slavné tiskařské rodiny, zdokonalitele tiskařského lisu, vynálezce výroby velinového papíru, a především vydavatele nádherných tisků klasicistického typografického slohu

Tisk 19. století

- Zjednodušení tisku
- Knihy se stávají užitkové, pořizované bez většího vkusu
- 18./19. století – rozvoj masového čtenářství => nové typy publikací (beletrie, romány, dětská literatura ...)

Výzdoba a úprava knih 19. století

- Celkový úpadek knižní výzdoby, knižní kultury
- **Výzdoba** – v textu je minimální, postupně se přestávají používat i typografické ozdoby (vlysy, viněty...)
- **Použití nových technik** – litografie, ocelorytina

